

Hodnocení efektivity programu Phare se zaměřením na školství

Alice Sekerková

Bakalářská práce

2005

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta managementu a ekonomiky

ABSTRAKT

Abstrakt česky

Cílem této práce je charakterizovat program PHARE a přiblížit jeho praktické využití v oblasti školství, nahlédnout do reformy multikulturního vzdělávání, provést analýzu tohoto projektu. Tento projekt by měl směřovat k upevnění úcty ke kulturním rozdílům, zlepšování úspěšnosti žáků z etnických menšin a k podpoře rasové rovnosti.

Doufám, že poznatky, které jsem k tomuto tématu získala, využiji k naplnění smyslu této bakalářské práce.

Abstrakt ve světovém jazyce

The aim of this bachelor thesis is characterization of the programme PHARE, demonstration its practical utilization in school region, insight into reformation of multicultural education and realization of project analysis. The project should lead up to consolidation of veneration for cultural differences, improvement of successful study of pupils come from ethnic minorities and support of race equality.

I hope that my acquired findings in this issue will help me to fill purpose of this bachelor thesis.

Úvodem bych chtěla vyjádřit poděkování vedoucímu bakalářské práce panu doc. RNDr. René Wokounovi, CSc. za odborné vedení, cenné rady, připomínky a čas, který mi věnoval. Velmi si vážím jeho vstřícného přístupu a ochoty při konzultacích. Děkuji také všem, kteří mi vytvářeli potřebné podmínky pro vypracování této práce.

OBSAH

OBSAH	5
ÚVOD.....	6
I. TEORETICKÁ ČÁST	7
1 ZÁKLADNÍ CHARAKTERISTIKA PROGRAMU PHARE.....	8
1.1 ZAMĚŘENÍ PROGRAMU PHARE.....	9
1.2 ORGANIZAČNÍ STRUKTURA PŘEDVSTUPNÍ POMOCI V ČR.....	11
2 CÍL PROGRAMU PHARE	14
2.1 NÁRODNÍ PROGRAMY	14
2.2 PROGRAM PŘESHRAŇNÍ SPOLUPRÁCE (CBC).....	17
2.3 MNOHONÁRODNÍ PROGRAMY	17
3 PROJEKTY PHARE REALIZOVANÉ V RESORTU ŠKOLSTVÍ.....	19
II. PRAKTICKÁ ČÁST.....	22
4 ANALÝZA PROJEKTU REFORMA MULTIKULTURNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ	23
4.1 CÍLE PROJEKTU.....	24
4.2 SITUACE	24
4.3 STRUKTURA PROJEKTU	25
4.4 ZJIŠTĚNÍ	27
4.5 STRATEGIE	29
4.6 OBSAH STRATEGIE.....	30
4.7 ŠKOLY	32
4.8 HODNOCENÍ	33
4.9 DOPORUČENÍ.....	34
ZÁVĚR.....	35
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	37
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK	38

ÚVOD

Cílem mé bakalářské práce nazvané „Hodnocení efektivity programu PHARE se zaměřením na školství“ je charakterizovat program PHARE a přiblížit jeho praktické využití.

Oblast školství a vzdělávání obecně hraje v dnešním globalizovaném světě propojeném moderními informačními technologiemi klíčovou roli. Poskytuje člověku nejen vědomosti potřebné k dalšímu životu - od základních až po vysoce odborné - nýbrž mu ukazuje cestu, jak se v geometrickou řadou narůstajícím množství informací snáze orientovat.

Počítače, internet, moderní a efektivní formy výuky, to vše se v České republice i v ostatních postkomunistických zemích začalo plně uplatňovat až s politickými, společenskými a ekonomickými změnami na konci 80. let minulého století.

Evropská unie, do jejíž struktury se naše země po pádu „železné opony“ začala postupně začleňovat, poskytuje tomuto procesu výraznou podporu. Příkladem je právě program PHARE, který vznikl jako jeden z nástrojů využívaných k přípravě České republiky a ostatních zemí východní Evropy na vstup do Evropské unie.

Mou snahou bylo postihnout aplikaci programu PHARE v oblasti školství, přesněji v projektu s názvem „Reforma multikulturního vzdělávání“. Dané téma jsem si zvolila proto, že již dvacet let pracuji ve školství a mohu tedy na základě vlastních zkušeností porovnat změny, k nimž v této oblasti došlo.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 ZÁKLADNÍ CHARAKTERISTIKA PROGRAMU PHARE

Po pádu socialistického bloku v roce 1989 se nové demokracie střední a východní Evropy ocitly tváří v tvář hospodářsky nejsilnějšímu evropskému uskupení států – Evropské unii. EU rychle pochopila tuto historickou výzvu a jako základní kámen nové etapy vztahů s postkomunistickými zeměmi vytvořila ještě v prosinci 1989 program pomoci nesoucí název **Phare**. Původně byl určen pro Polsko a Maďarsko, avšak do roku 1996 byl rozšířen na celkem třináct transformujících se zemí: Polsko, Maďarsko, ČSFR (v roce 1993 byla nahrazena Českou republikou a Slovenskem), Bulharsko, NDR (pomoc z Phare byla zastavena po sjednocení Německa v roce 1991), Jugoslávii (z programu byla vyloučena v roce 1991), Albánii, Rumunsko, Estonsko, Litvu, Lotyšsko, Slovinsko, Chorvatsko (z programu bylo vyloučeno v srpnu 1995, avšak po změně politické situace po volbách v lednu 2000 bude pomoc opět obnovena), Bosnu a Hercegovinu a na Bývalou jugoslávskou republiku Makedonii.[1]

Země participující na programu Phare

- Albánie
- Bosna a Hercegovina
- Bývalá jugoslávská republika Makedonie
- Bulharsko
- Česká republika (od roku 1993)
- ČSFR (do roku 1993)
- Estonsko
- Chorvatsko (do roku 1995, následně od roku 2000)
- Jugoslávie (do roku 1991)
- Litva
- Lotyšsko
- Maďarsko

- Německá demokratická republika (do roku 1991)
- Polsko
- Rumunsko
- Slovensko (od roku 1993)
- Slovinsko

Pramen: <http://europa.eu.int/comm/enlargement/pas/phare.htm>

Do roku 1999 bylo v rámci programu Phare vynaloženo celkem 10,893 mld. ECU, přičemž v letech 1990-1994 to bylo 4,2 mld. ECU a v období 1995-1999 bylo alokováno 6,693 mld. ECU. EU se na financování podílela asi z 50 %, druhou polovinu prostředků obstaraly státy ESVO, Turecko, USA, Kanada, Japonsko, Austrálie a Nový Zéland. Tyto státy rovněž spolupracovaly na tvorbě a schvalování programu Phare v roce 1989.[1]

1.1 Zaměření programu Phare

Až do konce roku 1999 byl program **Phare** jednoznačně nejvýznamnější formou finanční a technické pomoci EU transformujícím se ekonomikám. Původně byl zaměřen na **podporu aktivit**, které v postkomunistických zemích přispívaly k přechodu z ekonomicky a politicky **centralizovaných systémů na decentralizovanou tržní ekonomiku a demokratický politický systém**. Postupný pokrok v této základní oblasti transformace si vynutil úpravu rozsahu a zaměření programu Phare počínaje rokem 1994, kdy v prosinci na summitu Evropské Rady (ER) v Essenu byla schválena tzv. **Předvstupní strategie pro budoucí nové členy EU**, jejímž stěžejním finančním nástrojem se stal nově upravený program Phare. Ten již nebyl pouze finančním fondem, ze kterého příslušné státy čerpaly prostředky na aktivity, které uznaly za vhodné a které si samy řídily, ale stal se nástrojem, který bude EU nadále využívat a řídit jako systémový finanční prostředek v procesu přípravy kandidátských zemí na vstup do Unie. Poprvé tak byl tento program oficiálně deklarován jako hlavní nástroje pomoci EU zemím střední a východní Evropy v jejich úsilí o vstup do Společenství. V zásadě šlo zejména o pomoc při naplňování tzv. Kodaňských

kritérií, která byla přijata na summitu Evropské rady v Kodani v červnu 1993, jako základních předpokladů pro vstup zemí střední a východní Evropy do Unie.[5]

Kodaňská kritéria

- Vytvoření a stabilizace institucionálních struktur zajišťujících ochranu demokratického systému, právního státu, lidských práv a respektování a ochranu menšin,
- vytvoření prosperující tržní ekonomiky, která bude schopna úspěšně fungovat v tvrdém konkurenčním prostředí uvnitř jednotného vnitřního trhu EU,
- schopnost převzít veškeré závazky vyplývající z členství v Unii včetně cílů politické, hospodářské a měnové unie.

Pramen: <http://europa.eu.int/comm/enlargement/index.htm>

Další novinkou byla **změna plánování programů** z jednoletého na víceleté v rámci tzv. Víceletých indikativních programů a rozšíření možnosti spolufinancovat velkokapacitní projekty v oblasti infrastruktury z fondů Phare z původních 10% na 25%. Z celkového počtu třinácti států profitujících z programu Phare podepsalo deset zemí v průběhu let 1991-1996 s EU tzv. Asociační dohody, mezi nimi i Česká republika v říjnu 1993, jejichž konečným cílem je vstup jejich signatářů do EU.

Pro tyto tzv. **kandidátské země** byla předvstupní strategie upravena na základě dokumentu Agenda 2000 publikovaného Evropskou komisí v červenci 1997 po summitu ER v Amsterdamu. Na následujícím summitu v Lucemburku v prosinci 1997 bylo rozhodnuto o uzavření tzv. Vstupního partnerství s kandidátskými zeměmi během roku 1998. Tento dokument nahradil v plánovací proceduře Víceleté indikativní programy a znamenal další konkretizaci pomoci v předvstupním přípravném procesu, protože byl uzavřen zvlášť s každou zemí na celé předvstupní období s tím, že bude podle potřeby revidován.

Jsou v něm specifikovány hlavní problémové oblasti dané země v její přípravě na vstup a objem finanční pomoci, kterou poskytne Společenství na řešení uvedených priorit. Každé Vstupní partnerství je doplněno Národním programem pro přijetí *acquis*, který podrobně stanovuje kroky pro přijetí komunitární legislativy. Ve zbylých třech zemích, Albánii,

Bosně a Hercegovině a Makedonii, které zatím nepodepsaly Asociační dohody, pokračuje program Phare v podporování původních aktivit směřujících k přechodu k demokracii a tržnímu hospodářství.[1]

1.2 Organizační struktura předvstupní pomoci v ČR

Program Phare se počínaje Národním programem Phare 1998 realizoval decentralizovaně. Ustavením funkce **Národního koordinátora pomoci, Národního schvalujícího úředníka a Národního fondu** byl vytvořen mechanismus, v němž je důsledně oddělena funkce koordinační, programovací a monitorovací od řízení finančních toků. Je zajištěna transparentnost procesů spojených s využíváním prostředků pomoci ES. Významnou funkci při přípravě a realizace programů má i Delegace EK, která dohlíží na postup smluvního zajišťování a potvrzuje všechny smlouvy financované z Phare ještě před jejich vstupem v platnost.

Národní koordinátor pomoci (*National Aid Coordinator, NAC*) je oficiální představitel a hlavní kontaktní osoba odpovědná za koordinaci přípravy, implementace a monitorování všech programů pomoci ES; má zastřešující, vrcholovou odpovědnost, vyplývající z potřeby společné koordinace programů předvstupní pomoci ES na národní úrovni. Jeho výkonným pracovištěm je Centrum pro zahraniční pomoc na Ministerstvu financí. Národní koordinátor pomoci je současně předsedou Společného monitorovacího výboru, který spolu s EK koordinuje a monitoruje přípravu a implementaci všech nástrojů předvstupní pomoci ES. S účinností od 18.9.2002 byl funkcí Národního koordinátora pomoci pověřen náměstek ministra financí Ing. Zdeněk Hrubý, CSc.

Národní schvalující úředník (*National Authorizing Officer, NAO*) je odpovědný za řízení finančních prostředků pomoci ES v České republice, jeho výkonným pracovištěm je Národní fond na Ministerstvu financí. Funkcí Národního schvalujícího úředníka je pověřen 1. náměstek Ministra financí. NAO nese celkovou odpovědnost za hospodaření s finančními prostředky ES v ČR. Na základě Memoranda o porozumění ke zřízení Národního fondu, které bylo podepsáno dne 12. 10. 1998, byl zřízen k 31. 12. 1998 na

Ministerstvu financí Národní fond jako centrální místo státní správy pro převod finančních prostředků pomoci ES do ČR, a to počínaje Finančními memorandy roku 1998. Účty Národního fondu jsou vedeny v České národní bance. S finančními prostředky na účtech se nakládá jako s prostředky státních finančních aktiv, aby se zabezpečilo víceleté programování a převod prostředků do dalších let. V systému je zajištěna také koordinace spolufinancování z dalších zdrojů.

V zákoně č. 218/2000 Sb., o rozpočtových pravidlech, je **Národní fond** (*National Fund*) nově definován jako samostatný nástroj, jehož prostřednictvím MF koordinuje řízení finančních toků z ES a tuzemských zdrojů k příjemcům pomoci a dodržování postupů upravujících realizaci společných programů ČR a ES. Původní odpovědnost NAO za hospodaření s finančními prostředky ES je tímto rozšířena i na oblast hospodaření s tuzemskými zdroji při realizaci programů předvstupní pomoci ES v ČR.

Společný monitorovací výbor (*Joint Monitoring Committee, JMC*) je nejvyšším koordinačním orgánem předvstupní pomoci Phare, ISPA a SAPARD, jeho úkolem je monitorování a hodnocení implementace programů a projektů z hlediska celkového dosažení cílů stanovených ve Finančních memorandech a s ohledem na postup přípravy ČR na vstup do EU. JMC doplňují Sektorové monitorovací podvýbory zasedající 2x ročně, které sledují postup implementace projektů v příslušném sektoru.[5]

Implementace programu Phare se řídila manuálem Phare Decentralised Implementation System (DIS), který sestavila Evropská komise. Od 1.1.2001 byla nahrazena jeho část novým manuálem Practical Guide for Phare, ISPA and SAPARD Contracting Procedures. Za administraci projektů odpovídají **Implementační agentury** specifikované ve Finančních memorandech. Na technické implementaci programů pomoci ES běžících v roce 2001 se podílely tyto implementační agentury:

- Centrální finanční a kontraktační jednotka pro MF (*Central Financing and Contracting Unit, CFCU*)
- Národní vzdělávací fond pro MPSV (*National Training Fund, NVF*)
- Centrum pro regionální rozvoj pro MMR (*Center for Regional Development, CRR*)
- CzechInvest(*CzechInvest*)
- Nadace rozvoje občanské společnosti (*Civil Society Development Foundation, NROS*)

Implementace programu SAPARD je zajišťována prostřednictvím tzv. agentury SAPARD na ministerstvu zemědělství. Program SAPARD je prvním skutečně decentralizovaným nástrojem pomoci ES, jehož administrace je plně zajišťována českou stranou.[2]

Implementace programu ISPA je zajišťována v součinnosti několika ministerstev za přesně stanovených odpovědností. Za předkládání projektů odpovídá ministerstvo dopravy a spojů a ministerstvo životního prostředí. Národním koordinátorem ISPA je náměstek ministra pro místní rozvoj ČR. Koordinační výbor ISPA na ministerstvu pro místní rozvoj se zabývá projednáváním návrhů projektů a souvisejících strategií včetně otázek týkajících se implementace nástroje ISPA.

Implementace komunitárních programů je realizována prostřednictvím Komunitárních agentur, což jsou nezávislé instituce v EU ustavené nařízením Rady, které poskytují sektorové analýzy a standardní technické informace centrálním orgánům EU a jednotlivým členským zemím.[2]

2 CÍL PROGRAMU PHARE

Cílem programu Phare je soustředění na následující oblasti:

Posílení veřejné správy a jejích institucí k zajištění efektivity fungování uvnitř Evropské unie;

- podporování struktur občanské společnosti;
- další podpora sbližování komunitární legislativy a právních norem kandidátských zemí a omezení přechodných období;
- programy na posílení hospodářské a sociální soudržnosti, investiční podpora v hospodářsky a sociálně postižených regionech a příprava na účast ve Fondu koheze;
- intenzivní příprava na využívání pomoci ze strukturálních fondů;
- upevnění formy předvstupní pomoci Twinning při posilování institucí (IB);
- decentralizace předvstupní pomoci přenesením odpovědnosti za spravování finančních prostředků na orgány veřejné správy v kandidátských zemích.

Cílem programu Phare ve všech uvedených sférách působnosti je pouze spolufinancovat jednotlivé programy a projekty dohromady se zdroji z veřejného i soukromého sektoru i z ostatních mezinárodních finančních institucí.[5]

Phare pro Českou republiku se skládá z následujících programových celků:

- Národní program Phare (*National Phare Programme*)
- Programy přeshraniční spolupráce (*Cross-Border Co-operation, CBC*)
- Mnohonárodní programy Phare (do roku 1998 *Multi-country Programmes*, nyní *Multi-beneficiary Programmes*)

2.1 Národní programy

Národní programy jsou připravovány příslušnou kandidátskou zemí ve spolupráci s Evropskou komisí.

Patří sem programy dohodnuté mezi vládami účastnických států Phare a Evropskou komisí. Pomoc se poskytuje oblastem potřebným pro zajištění dlouhodobého oživení a ekonomického růstu. V období 1990-1996 využívaly národní programy zhruba 78%

z celkových prostředků programů Phare, avšak v následujících letech se jejich podíl mírně snížil ve prospěch programů přeshraniční spolupráce.[5]

Zatímco v počátečním období 1990-1993 se národní programy soustředily na podporu sektorových politik, které přispívaly k přechodu od centrálně řízených ekonomik na tržní hospodářství, od roku 1994 se klade důraz na podporu integračních procesů, a to zejména v kandidátských zemích. Pomoc z Phare je každé účastnické zemi poskytována na základě Národního operačního programu, který obsahuje navržené projekty pro splnění vytyčených priorit včetně finančních požadavků na spolufinancování z rozpočtu Phare. Při jejich tvorbě každá země vychází z vlastních konkrétních priorit, stanovených ve Vstupním partnerství. V rámci národních programů se Phare zaměřuje na podporu těchto klíčových priorit:

Státní správa

Phare se podílí na její restrukturalizaci na centrální i regionální úrovni. Na centrální úrovni jde zejména o pomoc vládám při restrukturalizaci jednotlivých ministerstev, při zavádění nových rozpočtových systémů a systémů financování a při implementaci moderní a efektivní fiskální a monetární politiky. Regionálním orgánům se Phare snaží pomoci při osvojování širokého spektra nových činností a služeb daňovým poplatníkům plynoucích z postupné decentralizace státní správy. S tím souvisí i asistence při vytváření podmínek a programů pro školení a vzdělávání nových i stávajících úředníků státní správy. Významných výsledků dosáhly programy Phare v oblasti statistických služeb a celní správy.

Zemědělství

Pomoc se soustřeďuje na podporu restrukturalizace a privatizace zemědělského sektoru, přípravu legislativního rámce a sektorových studií, dále na podporu soukromého podnikání v zemědělství, rozvoj marketingové strategie a konkurenčního prostředí v potravinářském průmyslu. Pozornost je věnována také vzdělávacím programům a podpoře institucionálního zabezpečení zemědělské politiky.

Občanská společnost a demokratizace

Rozvoj účastnických zemí v této oblasti je prováděn především prostřednictvím podpory různých neziskových organizací a občanských a zájmových sdružení, která přispívají

k prohlubování demokratizačních procesů a k rozvoji sociálního dialogu v rámci občanské společnosti.

Vzdělávání

Důraz je kladen na vzdělávací programy všech druhů a kategorií, zejména pak na aktivity spojené se zvyšováním konkurenceschopnosti pracovní síly na trhu práce (rekvalifikační, výzkumné, postgraduální programy, apod.).

Infrastruktura

V rámci tohoto sektoru jsou pro moderní ekonomiku stěžejní dopravní síť, energetika a telekomunikace. Právě v těchto třech oblastech si Phare vytyčilo tři hlavní cíle: za prvé podporovat restrukturalizaci, rozvoj technologií, regulačních mechanismů, plánovacích procesů a strategií, za druhé integrovat infrastrukturalní systémy do systémů fungujících v západní Evropě a za třetí podporovat větší angažovanost veřejných zdrojů při investování do projektů na rozvoj infrastruktury, a to hlavně v případě projektů velkého rozsahu, které jsou podstatné pro pozvednutí úrovně infrastruktury postkomunistických zemí na úroveň standardů běžných v zemích EU. V oblasti dopravy se konkrétně jedná o zkvalitnění a zvýšení počtu hraničních přechodů, dlouhodobé plánování dopravní politiky a podporu výstavby dopravních koridorů, které se stanou součástí Trans-evropských dopravních sítí. V oblasti energetiky se Phare zaměřuje na zvyšování efektivnosti ekologičnosti využívání energie, na reorganizaci celého sektoru včetně podniků v něm působících a na harmonizaci jeho právního rámce s právem EU. V případě telekomunikací je kladen důraz na rozvoj institucionálního a manažerského zabezpečení a na zkvalitnění telekomunikačních služeb.

Životní prostředí a jaderná bezpečnost

Phare asistuje při legislativní a institucionální reformě, při tvorbě studií a projektů řešících problémy environmentálního charakteru, přispívá na vybavení přístroji pro monitorování stavu životního prostředí, podílí se na ustavování a financování fondů životního prostředí, podporuje zvyšování bezpečnostních standardů jaderných zařízení.

Soukromý sektor – pozornost je soustředěna na podporu privatizace na úrovni institucionálního zabezpečení a plánování a i na úrovni jednotlivých podniků a jejich managementů. Stranou nezůstává ani podpora restrukturalizace centrálního a komerčního

bankovníctví. Značný význam je přikládán rozvoji malých a středních podniků (SME) prostřednictvím aktivit jako jsou podnikatelská konzultační a poradenská centra, fondové mechanismy na podporu podnikání, opatření na podporu exportérů a přílivu zahraničních investic. Phare se rovněž aktivizuje v oblasti zahrnující odbory a politiku nezaměstnanosti.

Sociální oblast, oblast zaměstnanosti a zdravotní péče, [2]

Je snaha o podporu efektivní, aktivní a progresivní zaměstnanecké a sociální politiky na úrovni centrální vlády s využitím rozsáhlého spektra služeb, které v této oblasti mohou poskytnou místní iniciativy a nevládní organizace. Phare se také snaží o pomoc při reorganizaci a zefektivnění poskytování služeb zdravotní péče, včetně rozvoje soukromého sektoru ve zdravotnictví.

2.2 Program přeshraniční spolupráce (CBC)

Program přeshraniční spolupráce byl zahájen v roce 1994 s cílem podporovat aktivity dvoustranné příhraniční spolupráce v regionech střední a východní Evropy. CBC je zaměřený na pomoc příhraničním regionům při překonávání specifických problémů jejich rozvoje. Budoucím cílem je postupná transformace programu CBC na podmínky iniciativy Evropských společenství INTERREG, podporující příhraniční spolupráci v členských zemích Evropské unie, po vstupu České republiky do Evropské unie.[5]

2.3 Mnohonárodní programy

Mnohonárodní programy slouží zejména k dodatečné podpoře spolupráce a přípravy kandidátských zemí na vstup do EU a při jejich implementaci tyto země spolu navzájem spolupracují. Mnohonárodní programy byly zahájeny v roce Národní program Phare je zaměřen na dva hlavní cíle:

- Posilování institucí (*institution-building*, IB);
- Investiční podpora (*investment*).

Posilování institucí podporuje národní a regionální instituce, regulační a kontrolní orgány při posilování vnitřních administrativních struktur potřebných pro převzetí legislativy

Evropských společenství a pro přípravu na účast v programech EU jako např. hospodářská a sociální soudržnost (*Economic and Social Cohesion*, ESC). Vedle aproximace českého práva s *acquis*, se stejný důraz přikládá schopnosti českých orgánů toto právo prosadit v praxi. To znamená, že IB v sobě také zahrnuje školení a technické vybavování pracovníků veřejné správy a dalších přidružených institucí.

Převzetí komunitární legislativy také vyžaduje značnou investiční podporu. Řada investic je zaměřena na posílení regulační infrastruktury potřebné pro prosazování *acquis communautaire*.

Investice pro zajišťování uplatňování práva ES jsou důležité zejména v oblastech financí, spravedlnosti a vnitřních věcí, hospodářské a sociální soudržnosti, zemědělství a životního prostředí. Investice do hospodářské a sociální soudržnosti posílí fungování tržního hospodářství a jeho kapacity tak, aby se kandidátské země mohly bez problémů adaptovat na tržní podmínky v členských státech EU. Investiční podpora do sektoru životního prostředí je jednou z priorit programu Phare.[1]

3 PROJEKTY PHARE REALIZOVANÉ V RESORTU ŠKOLSTVÍ

- **Tempus** - Tempus je mnohonárodní program financovaný z Phare, podporující projekty spolupráce a rozvoj vysokých škol v zemích střední a východní Evropy a jejich spolupráci s vysokými školami v členských zemích EU. Byl uskutečňován již od roku 1990 a oficiálně ukončen v červenci 2001. Na aktivity programu Tempus navazuje komunitární program Socrates II. Do roku 1998 byly schválené projekty tříleté a jejich zaměření bylo především na rozvoj učebních osnov, zavádění evropského kreditního systému a systému hodnocení kvality vzdělávání. Původní širší zaměření programů Tempus se od roku 1998 změnilo a vysoké školy poté realizovaly projekty, které přispívaly ke vzdělávání pracovníků veřejné správy a byly zaměřené především na oblast související s přípravou na vstup ČR do EU. Program Tempus umožnil vysokým školám nejen investice do vysoce kvalitního technického vybavení, ale také inovaci dosavadních studijních programů či dokonce zavádění nových předmětů či nových oborů, a to i v cizích jazycích.

- **Školení v záležitostech EU a vyjednávání (CZ 9703-01-02)**, rok 1997 – Projekt byl určen pro více než 600 účastníků – úředníků státní správy (z toho více než 100 prošlo intenzivním školením). Rovněž bylo vyškoleny 10 školitelů v problematice EU, kteří proškolí další pracovníky státní správy.

- **Vzdělávání učitelů v evropských záležitostech (CZ 9703-02-04-03)**, rok 1997 – Cílem projektu bylo poskytnout nezbytný základ pro přípravu učitelů na výuku o evropských otázkách a vytvořit výukové materiály a manuály pro školení učitelů. Na vzdělávacích a metodických seminářích bylo vyškoleny více než 100 pedagogických pracovníků.

- **Podpora občanské společnosti / romská otázka (CZ 9703-02-12)**, rok 1997 – Podoblast: Výzkum etnických vztahů mezi občany ČR – realizováno obecně prospěšnou společností Člověk v tísni. V rámci projektu proběhly rekvalifikační kurzy pro žáky vyšších ročníků zvláštních škol či jejich absolventy, byl vypracován výzkum etnokulturní identity Romů a výzkum situace Romů z České republiky ve Velké Británii.

- **Lidské zdroje** (*Strategie lidských zdrojů v České republice*) (CZ 9705-04), rok 1997 – Cílem bylo navrhnout a podpořit zavádění strategického přístupu k budoucímu rozvoji lidských zdrojů. Řešitelský tým úzce spolupracoval s týmem pověřeným přípravou Národního programu rozvoje vzdělávání v České republice (tzv. Bílá kniha).

Typy podporovaných činností :

Podpora specifického vzdělávání zabezpečovaného zaměstnavateli

Programy řízení lidských zdrojů v organizacích

Odborné vzdělávání zaměstnanců, vytváření nových pracovních míst

Podpora začínajícím podnikatelům včetně sebezaměstnaných

Podpora ochrany zdraví a bezpečnosti práce na pracovišti

- **Jean Monet**, rok 1997 – Projekt byl otevřen od akademického roku 1997/1998 a ukončení se předpokládá v akad. roce 2003/2004. Je zaměřen na podporu evropských studií zavedením výuky problematiky evropské integrace do učebních osnov na vysokých školách. Projekty z českých vysokých škol se týkají: *Jean Monet Chair* (zřízení katedry evropských studií), *permanentní kursy* (40 - 60 hodin ročně na pregraduální nebo postgraduální úrovni), *evropské moduly* (krátkodobé programy týkající se studií o evropské integraci), *výzkumné projekty*, *doktorandské granty*, *nákup učebních materiálů*.

- **Zlepšení vztahů s romskou komunitou** (CZ 9901), rok 1997 – ve spolupráci s obecně prospěšnou společností Člověk v tísni je projekt zaměřen na tyto aktivity: návrh nových multikulturních osnov ve spolupráci s Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy ČR; školení romských poradců a asistentů okresních úřadů, školení romských pedagogických asistentů; výzkum mezietnických vztahů; mediální kampaň.

- **Komplexní zlepšení ve vzdělávání romské populace** (CZ 00-02-03), rok 2000 Implementace projektu se předpokládá v období od září 2002 do srpna 2003. Cílem je splnit závazky, které vyplývají z členství v Evropské unii, tj. splnit tzv. Kodaňská kritéria, na jejichž základě musí kandidátské země dosáhnout stability institucí s cílem zajistit demokracii, dodržování lidských práv a respektování a ochranu národnostních a etnických menšin. Projekt je zaměřen na zdokonalení kurikulů pro vzdělávání romské populace a následné proškolení 50 učitelů v aplikaci těchto kurikulů. Druhým dílčím cílem je revidovat a rozšířit multikulturní obsah kurikulů pro všechny děti s cílem eliminovat

existující předsudky vůči Romům a jiným menšinám a proškolit 2000 učitelů ZŠ v jejich aplikaci. V rámci projektu bude dále vytvořen metodický manuál pro přípravu učitelů (jak pro kurikula pro romské děti, tak pro multikulturní kurikula).

- ***Úhrada části vstupních příspěvků z prostředků Phare do vzdělávacích programů Evropské unie Socrates II, Leonardo da Vinci II a Mládež (CZ 01-01-01), rok 2001 až 2006*** – projekt umožňuje spolufinancování vstupních příspěvků České republiky z prostředků Phare.

- ***Pro učitele a žáky se zájmem o jazyky vznikla příručka***, kterou v rámci programu Phare připravil Ústav pro informace ve vzdělávání (ÚIV). Brožura představuje evropská cizojazyčná média a vzdělávací pořady či portály, které je s využitím moderních technologií možné sledovat i v ČR.

Hlavním cílem ročního projektu bylo zmapovat pořady vysílané evropskými médii, která mají určitý vzdělávací prvek a mohla by být využita při výuce. Informace o brožuře jsou dostupné na internetových stránkách ústavu (www.uiv.cz).

V Česku nejsou v porovnání s některými jinými státy mediální výukové programy příliš využívány. Média mají v sobě obrovskou sílu v podpoře učení a je to pole, které je zde velmi nevyužito. Například ve Francii je mnohem více rozvinuta aktivní spolupráce tvůrců jednotlivých relací a pořadů s učiteli.[5]

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 ANALÝZA PROJEKTU REFORMA MULTIKULTURNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ

(Multicultural Education Reform)

Projekt Phare - Reforma multikulturního vzdělávání byl zaměřen na systémové a komplexní řešení problematiky multikulturního vzdělávání. Základní filozofií celého projektu je zajistit respekt a ochranu menšin především tím, že jim bude umožněno získat odpovídající vzdělání, a tím i postavení ve společnosti, dále aby prvky multikulturní výchovy prostoupily celý vzdělávací proces, a aby se nejvíce projevíly ve vytváření kooperativních a komunikačních kompetencí dětí.

Realizace projektu byla započata v říjnu 2002. Délka projektu byla stanovena na 16 měsíců. Projekt je strukturován do 6 částí. V rámci projektu byl realizován výzkum týkající se změn a postojů současné populace. Získané poznatky a data budou použity při koncipování modelu multikulturního vzdělávacího kurikula. Návrh modelového kurikula byl odzkoušen na 50 pilotních školách. Dále bude v oblasti základního vzdělávání vytvořen monitorovací a evaluační systém. Aby byl naplněn konečný cíl projektu – vytvoření a zavedení multikulturního kurikula do systému vzdělávání na základních školách, byl vypracován školící manuál, který se použije pro výcvik 50 multiplikátorů (tvoření zejména z pracovníků pedagogických center, vysokoškolských učitelů a pedagogů z profesních sdružení učitelů), jejichž úkolem bude školit učitele tak, aby dovedli pracovat ve škole s modelovým kurikulem a přizpůsobili výuku dle konkrétních potřeb školy a jednotlivých tříd.[6]

Výsledků projektu multikulturního vzdělávání bude použito v nově koncipovaném Rámcovém vzdělávacím programu pro základní vzdělávání. Účinnost celého systému multikulturního vzdělávání bude následně posouzena v rámci komplexních inspekcí prováděných Českou školní inspekcí..

Subjekty oficiálně se podílející na projektu tvoří Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, německý vzdělávací subjekt GET (Germain Education and Training), Fakulta

humanitních studií UK v Praze, Fakulta sociálních studií Masarykovy university v Brně, OS - Humanitas Profes a OS - Partners Czech.

Rozpočet tohoto projektu činí 650 tis. EUR, z toho je Evropskou komisí z programu Phare hrazena částka ve výši 550 tis. EUR a Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy ze státního rozpočtu ve výši 100 tis. EUR. [7]

4.1 Cíle projektu

V úvodní zprávě byly stanoveny tyto konkrétní cíle:

- a) Zavedení učebních plánů multikulturního vzdělávání na školách prvního stupně
- b) Vytvoření školicí soustavy zaměřené na multikulturní vzdělávání na školách prvního stupně. [6]

4.2 Situace

- Projekt probíhal po dobu 16 měsíců od října 2002 do února 2004. Projekt řídil vedoucí projektu spolu se dvěma projektovými koordinátory. Během celé této doby dohlížela na chod projektu řídicí skupina pod předsednictvím MŠMT, a zástupce MŠMT úzce spolupracoval s vedoucími pracovníky projektu. Po celou dobu chodu projektu se udržovaly úzké pracovní vztahy mezi vedením projektu, společností GET (German Education and Training), MŠMT a Centrální finanční a kontraktní jednotkou (CFCU). Pracovní tým působící ve vedení projektu uskutečnil rovněž konsultace s jinými projekty zaměřenými na multikulturní vzdělávání.
- Projekt byl řešen v šesti komponentách, z nichž každá měla svého vedoucího (vedoucí komponenty) a podpůrný pracovní tým (viz níže)
- Pět zahraničních expertů podpořilo projekt radou, monitorováním, zpřístupňováním užitečných zdrojů a poukazováním na ně.[6]

4.3 Struktura projektu

Komponenta I : Vývoj vzorových osnov a směrnic pro tvorbu učebních plánů jednotlivých kursů/předmětů

- Byl sestaven vzorový učební plán multikulturního vzdělávání. Ten zahrnuje též vysvětlení, proč se multikulturní pojetí a podpora rovnosti ras musí stát nedílnou součástí života škol a proč musí být začleněno do všech oblastí práce škol.
- Byla sepsána Příloha školicí příručky (viz Komponenta V). Ta poskytuje návody a uvádí činnosti vhodné pro učitele při začleňování multikulturismu do výuky různých předmětů, poskytuje vodítko, jak formulovat školní politiku na úseku multikulturního vzdělávání, a obsahuje sestavu nástrojů pro sledování a hodnocení.

Komponenta II : Uskutečnění multikulturního studijního/učebního plánu

- Uskutečňování multikulturního učebního plánu trvale postupovalo vpřed využíváním programů školení školitelů a školení učitelů. Jelikož však na celý projekt bylo naplánováno jen málo času, nebylo možné zajistit sledování realizace tohoto učebního plánu na úrovni škol.

Komponenta III , IV : Sledování a vyhodnocení vlastního provedení projektu

- Všichni školitelé a širitelé (multiplikátoři) vyplnili dotazníky, ve kterých uvedli svá hodnocení školení, která absolvovali. Pro multiplikátory bylo zorganizováno šest hodnotících seminářů v návaznosti na uskutečnění školicích kursů pro učitele, kde tito multiplikátoři působili jako školitelé. Vedoucí projektu, projektoví koordinátoři a členové pracovních týmů jednotlivých komponent sledovali školení i semináře.
- Všichni učitelé, kteří prošli školením, vyplnili dotazníky s hodnocením jak vlastního programu školení, tak i jeho využití ve školách. Průběh jednotlivých školení sledoval též vedoucí projektu i projektoví koordinátoři a členové pracovních týmů komponent.

- Vedoucí projektu, projektoví koordinátoři a členové pracovních týmů jednotlivých komponent navštívili sedm pilotních škol a tři pedagogická centra, kde sledovali uplatňování multikulturního pojetí. Dotazníky vyplnili také ředitelé škol.

Komponenta V : Školení

- Byla sepsána školicí příručka nazvaná *Reforma multikulturního vzdělávání: školení učitelů* (Reform of Multicultural Education: Training for Teachers).
- 50 školitelů/multiplikátorů bylo vyškoleno, aby mohli tento program dále předávat
- 24 školitelů a 7 koordinátorů resp. členů pracovních týmů pro jednotlivé komponenty a dalších pracovníků zúčastněných na projektu prošli školením na téma "Investujme do excellence" (Investment in Excellence, investování do výtečnosti)
- 1891 učitelů absolvovalo program školení

Komponenta VI : Průzkum výskytu předsudků vůči menšinám

- Centrum pro výzkum utváření osobnosti v etnických a sociálních kontextech Masarykovy university v Brně a Karlovy university v Praze uskutečnilo výzkum postojů dětí vůči menšinám.
- Děti pátých, osmých a devátých tříd ve 40 školách na různých místech České republiky vyplňovaly dotazníky. V určitém malém počtu tříd rovněž probíhal kvalitativní výzkum.
- Ukázalo se, že čeští žáci projevují předsudky a jsou netolerantní vůči žákům jiných národností, nejzřetelněji však vůči romským žákům. Podobně však romští žáci projevují nesnášenlivost vůči českým žákům. Jako významný faktor takto projevovaných mínění se jeví představy a stereotypy předávané rodinou, školou a televizí. Škola proto může být intenzívně působícím zdrojem informací podporujících pozitivní vnímání menšin a změny zastávaných postojů.[6]

4.4 Zjištění

Vzhledem k času, který byl k dispozici pro vlastní provedení, se jednalo o velmi ambiciózní projekt a v této pracovní oblasti jej lze považovat pouze za počáteční krok nebo pilotní projekt. Z hodnocení vyplývá nedostatek porozumění a rozdíly v porozumění ze strany učitelů a ředitelů škol, pokud jde o multikulturní koncepci výuky a její zavádění ve školském sektoru. Ředitelé zmiňují jako problém pasivitu učitelů. Učit se o multikulturní snášenlivosti a multikulturním přístupu ve třídě, odmítat rasismus a měnit postoje a chování, to je dlouhodobý proces a pokračující úkol, který je pro většinu škol nový. To by zaručilo změny v českém systému školního vzdělávání a mohlo by se zahrnout do nové legislativy o školách a vzdělání.

Výsledky výzkumu ukazují, že české děti projevují předsudky a netoleranci hlavně vůči Romům, avšak podobně projevují romští žáci netoleranci vůči českým žákům. Významný faktor pro tato přesvědčení plyne z představ a stereotypů předávaných rodinou, školou a televizí. Nestačí, že děti jednoduše chodí společně do školy, je zapotřebí práce na aktivním překonání předsudků osvojovaných od útlého věku. Škola se tudíž může stát mocnou institucí, která bude předávat pozitivní informace o menšinách a měnit postoje.

Nyní už existují různé "předběžné" (ale důležité) prvky:

- Školící program (zahrnuje vyškolení 50 školitelů a jejich prostřednictvím téměř 2000 učitelů).
- Prototyp osnov multikulturní výuky pro české základní školy.
- Prototyp školící příručky a její přílohy (obsahuje náměty a návrhy týkající se způsobu předkládání nových koncepcí, pojmů, práce ve třídě atd. Rovněž pokyny pro sepsání školní politiky – metodiky pro konkrétní školu).
- Prototyp systému hodnocení a vlastní výuky podle multikulturních osnov a poskytování informací pro další vývoj v rámci školy, např. o zdrojích, materiálech a strategiích výuky.[6]

Je také důležité zdůraznit **značný přínos** pro všechny zúčastněné, pokud jde o příležitosti, které projekt poskytl. Mnoho nového bylo pochopeno a vytvořilo se hodně dobré vůle. Tak např. školitelé/širitelé teď mají významné dovednosti, poznatky a schopnosti v otázkách multikulturní výuky, aby mohli nadále toto vše předávat. Byl to důležitý začátek zavádění multikulturní koncepce a podpory rasové rovnosti ve školách, což bude sloužit jako základ, na kterém bude stavět a přetrvávat další fáze tohoto závažného projektu.

Tyto rozličné prvky jsou nyní připraveny pro vyzkoušení v terénu. Základy byly položeny, avšak bylo by naivní se domnívat, že to vydláždilo cestu pro úspěšné zavedení multikulturní výuky v celé České republice. Ještě spousta práce zbývá. Nemělo by se uvažovat, že zde vznikají zvláštní problémy kvůli zvláštní situaci v České republice. Spíš je to otázka nalezení nejvhodnější formy pro daný kontext. Multikulturní výuka vychází z univerzálních principů, je však otázka, jak tyto principy nejlépe a nejúčinněji aplikovat.[6]

Školící příručka a její příloha obsahují některé dobré myšlenky, se kterými lze pracovat, avšak jsou to pouze příklady ilustrující použité procesy a způsob využití ve třídě. Dále je nutné ve třídě vytvářet 'konkrétní' nápady, vycházející z návrhů obsažených v manuálu. Ty se musí ověřit vyzkoušením v terénu, sledováním interakce mezi učiteli a žáky i mezi učiteli navzájem.

Důležitou součástí další fáze projektu by měla být studie procesů probíhajících ve třídě (a ve škole) a shromažďování námětů a příkladů dobré praxe a materiálů vypracovaných ve školách. Taková studie by vytvořila bohatý materiál pro revizi dokumentu učebních osnov a zlepšení školící příručky i její přílohy.[6]

Potřeba zaměření na procesy výuky ve třídě je v tomto stádiu projektu důležitá, protože vývoj a dodání účinné multikulturní výuky se děje v postupných přírůstcích. Především to vyžaduje vypracování praktických pokynů (metodické příručky) pro učitele, vycházejících a stavějících na prototypu osnov multikulturní výuky, jak byl vytvořen tímto projektem.

Musí se pečlivě zvážit typ základních škol, kde bude zkouška v terénu provedena. Na začátku bude důležité vyloučit z pilotního stádia materiály v i ryze českých školách, tj. se

100% českých žáků, a i ve školách s velmi vysokým podílem Romů a jiných menšin (řekněme 75% a výše).

Takové školy budou vyžadovat velmi odlišné zaměření svého přístupu, který k multikulturní výuce zaujmou, zvláště na úrovni základních škol. Oba typy stojí na opačných pólech spektra multikulturní výuky, vzhledem ke specifickým bezprostředním potřebám svých žáků. Zaměření školy druhého typu si může navíc k multikulturním aspektům vyžádat zesílenou strategii na podporu specifických potřeb menšinové skupiny (např. učení se češtině jako dalšímu jazyku).

Pokud by školy vybrané pro zkoušku v terénu vytvářely **lokalizované skupiny** (např. 4 až 5 škol), usnadnilo by to jejich vzájemnou interakci, včetně interakce ředitelů i všech učitelů. Taková interakce by měla zahrnovat diskuse i vypracovávání a sdílení materiálů a zdrojů. Při práci v takových lokalizovaných skupinách škol by se učitelé (zvláště ti, kteří jsou školními koordinátory multikulturní výuky) cítili méně izolováni při vykonávání svých zodpovědností v tomto důležitém novém směru vývoje. (Za delší dobu by bylo možné využít učitelů s rozsáhlejšími zkušenostmi, aby řídili tento vývoj na jiných školách, a tak zprostředkovali kaskádovité rozvíjení multikulturní výuky mezi českými učiteli).[6]

4.5 Strategie

Jako součást celkové vládní dlouhodobé strategie zaměřené na odstranění rasové diskriminace a sociálního vyloučení by mělo MŠMT v partnerství se školami a komunitami vypracovat komplexní strategii podpory rasové rovnosti a multikulturní tolerance/multikulturních přístupů ve školách. MŠMT by se mělo zavázat k podpoře multikulturní výuky ve všech školách v České republice. To zahrnuje vyřešení otázky rovných studijních příležitostí pro všechny, bez ohledu na pohlaví, rasu, názory, etnicitu a náboženské vyznání. Nestačí plánovat na základě předpokladu, že opatření pro multikulturní výuku vyžaduje zaměřit se pouze na ty školy, které navštěvují děti z romských rodin (a z jiných etnických menšin) a jednoduše se snažit naplňovat jejich bezprostřední potřeby. MŠMT bude muset věnovat značnou pozornost situaci a výchově

ve školách, které by bylo možno nazývat "všečeskými" (např. ty, kde drtivá většina studentů pochází z českých rodin).

Strategie by měla doporučovat celkový přístup školy k podpoře rasové rovnosti. Měla by doporučovat/instruovat, aby si školy vypracovaly politiku podpory rasové rovnosti, doplněnou akčním plánem, který nastíní proces vlastního provádění, sledování a vyhodnocování, jež je nutné převzít resp. zavést. Každá škola by měla určit služebně staršího pracovníka, který by za oblast podpory rasové rovnosti a kulturní různorodosti celkově odpovídal.

Tato strategie by měla stanovit, jaké podpory se školám dostane během zavádění a rozvíjení podpory rasové rovnosti a multikulturních přístupů, prostřednictvím školicích programů a díky poradenství a podpoře regionálních organizací či pedagogických center.

Tato strategie by měla rovněž stanovit, jak bude pokrok dosahovaný školami sledován a vyhodnocován prostřednictvím sebehodnocení jednotlivých škol a hodnocení školní inspekce.[6]

4.6 Obsah strategie

Počáteční vzdělávání učitelů: komponenta multikulturní výuky by měla být povinnou součástí *veškerých* počátečních programů přípravy učitelů. Pouze taková příprava může budoucí učitele vybavit pro práci v multikulturní, multietnické společnosti, jaká je v České republice. Počáteční příprava sehrává klíčovou roli v tom, že poskytuje správnou orientaci ve všeobecných základech pro učitele, bez ohledu na jejich odborné zaměření.

Je také třeba rozšířit **školení učitelů při zaměstnání**, na kterém se začalo pracovat v průběhu tohoto projektu. Zkušenosti a odbornost, kterou teď získali školitelé/širitelé a vyškolení učitelé, to vše musí být dále rozvíjeno a využíváno.

MŠMT by mělo zavést **Školicí program pro ředitele, vedoucí pracovníky ve vyšších funkcích, inspektory a regionální poradce**, zabývající se celkovým přístupem školy k

podpoře kulturní rozmanitosti a odmítání rasismu. Tento program by zahrnoval např. formulaci školní politiky, sebehodnocení škol, plánování akcí, vypracovávání osnov, angažovanost rodičů.

Sledování studijních výkonů žáků podle etnicity: MŠMT by mělo podniknout kroky k zavedení etnických záznamů do škol i na regionální/státní úrovni. Cílem by mělo být sledování studijních výsledků všech dětí na základě jejich etnického původu.

Vzdělávací potřeby žáků z menšin: MŠMT by mělo vypracovat kritéria posuzování potřeb a dohlédnout na přidělení dodatečných finančních zdrojů školám s vysokým podílem etnických menšin, aby mohly poskytovat veškerou další nezbytnou podporu. To by mohlo znamenat dodatečnou podporu ve třídě, buď prostřednictvím speciálního pedagoga nebo vyučujícího asistenta, opatření dalšího školení a jiných zdrojů.

Politika v otázce jazyka: MŠMT by mělo vypracovat jasnou politiku v otázce jazyka, která by podporovala jazykový přechod dětí z etnických menšin mezi domovem a školou; to by zahrnovalo opatření umožňující výuku češtiny jako druhého či dalšího jazyka. Politika v otázce jazyka by měla také řešit povahu opatření, jehož zavedení by mělo umožnit studentům z etnických menšin studovat jazyky, které jsou součástí kulturního dědictví jejich skupiny.

Politika konkrétní školy: MŠMT by mělo vypracovat pokyny, které pomohou školám jednotlivě vypracovávat jasně formulovanou politiku, pokud jde o:

- Boj proti rasismu a postupy, jak problémům s rasismem čelit;
- Jak se vypořádávat s diskriminačním a rasistickým chováním ve školách - šikanování, nadávky, rvačky - a jak jasně stanovit, jaké reakce/kroky se očekávají od žáků a pracovníků školy (učitelů, třídních asistentů i dalších pracovníků);
- Práce s komunitou na zlepšování vazeb mezi domovem a rodinou, podpora lepších etnických vztahů, využívání příslušníků místních etnických menšin jako zdroje, který může pomoci vytvářet multikulturní přístupy a multikulturní praxi ve školách.

Vývoj osnov a zdrojů: MŠMT by mělo prostřednictvím svých regionálních organizací a pedagogických center podporovat shromažďování, rozvoj a předávání/sdílení dobré praxe.

Měla by být vytvořena webová stránka nebo adresář "Dobrá praxe". Mělo by dojít k revizi učebnic, aby skýtaly podporu multikulturní tolerance.

MŠMT by mělo hledat způsoby **odborné přípravy a jmenování dalších učitelů** z různých menšinových skupin, kteří hovoří jazykem dětí, aby působili jako pozitivní příklady rolí pro ostatní pracovníky školy i pro žáky.

MŠMT by mělo rozvíjet resp. vypracovávat **politiky na národní i místní úrovni**, které by holisticky reagovaly na problémy romských dětí i dětí z prostředí ostatních menšin.

Stravovací návyky: MŠMT by si mělo vyžádat poradenství, pokud jde o nábožensky a kulturně motivované stravovací návyky žáků z menšin, a vypracovat příslušné směrnice, které zajistí, že předpisy školních jídelen budou potřeby dětí z etnických menšin plně zohledňovat.

Jako podporu kulturní změny ve vzdělávání by MŠMT mělo zvážit zavedení takového programu, jako je ***Investujme do excellence***, do škol pro potřeby pracovníků i žáků, aby byli povzbuzováni k přebírání zodpovědnosti za změnu, aby se podpořila jejich motivace, stanovení cílů, budování týmu, budování sebedůvěry a zvyšování vnitřního sebehodnocení pracovníků školy i žáků.

Další výzkum: MŠMT by mělo zadat výzkum zavádění multikulturních osnov, výsledků dětí z menšinových skupin a vzdělávání v České republice.[6]

4.7 Školy

Ředitel by měl ve své škole celkově zodpovídat za podporu a vývoj přístupu školy k posilování myšlenky rasové rovnosti, multikulturní snášenlivosti a multikulturního stylu. Každá škola by měla mít politiku na podporu rasové rovnosti, multikulturní snášenlivosti a multikulturismu.[6]

Ředitel by měl podniknout kroky, kterými by zajistil, že všichni jeho učitelé budou plně chápat a cítit zodpovědnost za multikulturní politiku školy a že budou splňovat její požadavky. Ředitel by měl přisuzovat vysokou prioritu tomu, aby učitelé očekávali výchovné a vzdělávací úspěchy u *všech* studentů.

Na každé škole by měl mít služebně starší pracovník zvláštní úkol pracovat s kolegy na podpoře rasové rovnosti a rozvíjení multikulturního přístupu ve všech aspektech školy, např. ve všech částech osnov, a ve vypracovávání a sdílení učebních materiálů a dalších zdrojů. Pracovník jmenovaný na tento post školního koordinátora pro multikulturní výuku (vzdělávání) a rovnost ras by měl mít za sebou odpovídající školení.

Ředitel školy by měl zavést energická opatření pro:

- boj proti stereotypům
- řešení případů rasistického chování ve třídě, na hřišti a v celé škole.

Od ředitele školy by měl vzejít podnět k organizování školení pracovníků školy. Ředitel by měl podpořit ty učitele, kteří příslušné školení absolvovali, aby mohli získaných zkušeností využít. [6]

4.8 Hodnocení

Je jasné, že cílů stanovených v úvodní zprávě projektu bylo dosaženo. Časový plán realizace tohoto projektu však byl velice ambiciózní. Proto je třeba na projekt nahlížet jen jako na počáteční krok uskutečněný v dané oblasti práce. Hodnocení ukázala, že učitelé nedostatečně – a též různě – chápou koncepci multikulturalismu ve vzdělávání a její uplatňování na úseku základních škol. Vyučování ve třídách zaměřené na multikulturalismus, vytváření hráze proti rasismu a uskutečňování změn postojů a chování představují dlouhodobý proces a jsou úkolem trvalé povahy, které je pro většinu škol nový. Výsledky výzkumu ukazují, že čeští žáci projevují výrazné předsudky a nesnášenlivost zejména vůči Romům a že romští žáci tyto postoje v opačném směru opětují. Nicméně úloha škol na úseku podporování pozitivních informací o menšinách a vůči menšinám a v úsilí o dosažení změn postojů má kritický význam a důležitost.

Ministerstvo školství Velké Británie a britská Komise pro rasovou rovnost jsou příkladem dobré praxe ve vypracování celkového strategického přístupu ke zlepšování úspěšnosti žáků z etnických menšin a k podpoře rasové rovnosti.

Britská Agentura pro vzdělávání učitelů a Pedagogická fakulta University v Manchesteru, Sheffieldská a Nottinghamská universita nabízejí dobrou praxi v návaznosti na základní pedagogickou přípravu v této oblasti práce.

Education Leeds ve Velké Británii je místním školským úřadem s dobrou praxí v oblasti podpory rasové rovnosti ve školách, např. v celoškolských politikách a přístupech k podpoře rasové rovnosti a kulturní rozmanitosti, v řešení rasistických incidentů, v sebehodnocení škol, vypracování osnov, v práci s rodiči a komunitami, ve výuce angličtiny jako dalšího jazyka.[7]

4.9 Doporučení

Ve všečeských základních školách (zvláště pokud jsou na 100% české), může být bezprostřední význam multikulturní koncepce vnímán jako málo důležitý z hlediska jejich každodenní zkušenosti a mohlo by to být dokonce kontraproduktivní či dokonce zhoršující jakékoli existující předsudky vůči menšinám a vůči Romům. Bylo by vskutku lepší, kdyby děti v takových školách postupovaly od obecného ke konkrétnějšímu, tak, že se nejprve zaměří na kulturní odlišnosti (např. jazyk, náboženské vyznání, kultura, stravovací návyky, zvyklosti a tradice) nejprve na úrovni mezinárodní spíše než v rámci jednoho národa (země). Jakmile dojde na mezinárodní úrovni k upevnění úcty ke kulturním rozdílům, k zásadám lidských práv, sociální spravedlnosti a poctivosti (to by mohlo zahrnovat zamyšlení nad špatností šikany), bude možné začít tyto zásady vztahovat na konkrétní témata v České republice.[4]

ZÁVĚR

Za dobu trvání programu Phare bylo pro Českou republiku alokováno celkem 1,034 mld. EUR (cca 32,571 mld. Kč). Rok 2003 byl posledním rokem programování předvstupní pomoci z programu Phare, nicméně projekty budou implementovány až do roku 2006. Z předvstupních nástrojů ISPA a Sapard bylo České republice za dobu jejich existence alokováno 244,297 mil. EUR (cca 7,695 mld. Kč) a 66,1 mil. EUR (cca 2,082 mld. Kč).

Na podporu vzdělávacích projektů českých škol bude od roku 2005 do roku 2006 vyhrazeno 143 milionů eur (asi 4,7 miliardy korun). První projekty budou školy moci předkládat už v létě.[7]

Od 1. května 2004 je Česká republika jako členský stát EU příjemcem pomoci z nového programu Evropských společenství, **tzv. přechodového nástroje Transition Facility**, jehož smluvním základem je článek 34 Smlouvy o přistoupení k EU. **Transition Facility je zaměřena na pokračování podpory institucím veřejné správy v těch případech, kdy jejich administrativní a institucionální kapacita není dosud pro zajištění převzetí evropské legislativy dostatečně připravena.** V souladu s Programovým a implementačním průvodcem, vydaným Evropskou komisí v prosinci 2003, bude čerpání prostředků na jednotlivé projekty probíhat do roku 2009.

Potřebu vzdělávat a vychovávat mládež k odpovědnosti, poskytovat soustavu znalostí, spojovat je s dovednostmi, usilovat o žádoucí návyky, rozvíjet schopnosti, působit na formování životního stylu, podporovat interaktivní přístupy v přípravě i v dalším vzdělávání učitelů je velikým úkolem pro další desetiletí, v němž má škola jako instituce důležité poslání.

Přínos programu **Phare** pro Českou republiku je bezesporu významný. Phare zasáhlo prakticky všechny oblasti, které jsou podstatné pro transformaci země na moderní demokratický stát s tržní ekonomikou. Phare se podílí na tvorbě strategie a systému aktivní politiky na trhu práce, která se neobejde bez rozvoje a adaptace lidských zdrojů na požadavky rychle se rozvíjející úrovně země.

Co říci na závěr?

Podle mého názoru velkou důležitost při zavádění nového prvku do praxe hraje spolupráce, ochota a vstřícnost vůči programům multikulturní výchovy. Vše závisí také na osobnosti ředitele školy, na věkovém složení pedagogických pracovníků a jejich nadšení pro aplikaci nových postupů. Zdá se, že mladší učitelé jsou více nakloněni k využívání nových prvků v praxi. Důležitou roli zde má i komunikace s rodiči. Rodiče žáků z etnických menšin musí být přesvědčeni, že škola přistupuje ke všem žákům stejně a že důsledně řeší případné projevy diskriminace. Úspěšnost multikulturní výchovy závisí na celkové atmosféře školy a na pochopení ze strany rodičů a jejich podpoře.

Projekt „Reforma multikulturního vzdělávání“ by měl také upozornit na stálou kritiku ze strany zahraničních organizací, že výše uvedená témata není v ČR opomíjena a je v rovině obsahové - kurikulární, vzdělávací i finanční náležitě zohledněna v českém vzdělávacím systému.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] WOKOUN, R. *Česká regionální politika v období vstupu do Evropské unie*. VŠE v Praze. Nakladatelství Oeconomica. Praha. 2003. ISBN 80-245-0517-7.
- [2] MATES, P., WOKOUN, R. a kolektiv. *Malá encyklopedie regionalistiky a veřejné správy*. Praha: PROSPEKTRUM, 2001. ISBN 80-7175-100-6
- [3] UČITELSKÉ NOVINY, týdeník pro učitele a přátele školy Praha:GNOSIS, spol. s r.o. 2004. ISSN 0139-5718
- [4] *ihNED.cz : Ekonomický zpravodajský server Hospodářských novin* [online]. [cit. 2005-04-13]. Dostupný z WWW: <<http://ihned.cz>>.
- [5] *Nvf.cz: informační server* [online]. [cit. 2005-05-08]. Dostupný z WWW: <<http://www.nvf.cz/phare/centra.htm> >.
- [6] *MŠMT.cz: informační server* [online]. [cit. 2005-04-15]. Dostupný z WWW: <<http://msmt.cz/> >.
- [7] *MFCR.cz: informační server* [online]. [cit. 2005-04-11]. Dostupný z WWW: <<http://mfcr.cz/>>.

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

CBC	Cross-Border Co-operation (Programy přeshraniční spolupráce)
ČR	Česká republika
ČSFR	Československá federativní republika
ECU	European Currency Unit (Evropská měnová jednotka)
EHS	Evropské hospodářské společenství
ES	Evropské společenství
ER	Evropská Rada
EU	Evropská Unie
IB	Institution-bulding (Posilování institucí)
ISPA	Instrument for Structural Policies for Pre-accession (Nástroj předvstupních strukturálních politik)
MŠMT	Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy
PHARE	Poland, Hungary, Assistance for the Reconstruction of Economy (Polsko, Maďarsko, pomoc při ekonomické rekonstrukci)
SAPARD	Special Accession Programme for Agriculture and Rural Development (Speciální předvstupní program pro rozvoj zemědělství a venkova)

